

УДК 81'373.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-19-8>

Світлана ОСТАПЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, вул. Трамвайна, 16, м. Кривий Ріг, Україна, 50005

ORCID: 0000-0002-3915-4854

Дарина НЕСТЕРЕНКО

здобувач ВО спеціальності «Філологія», Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, вул. Трамвайна, 16, м. Кривий Ріг, Україна, 50005

ORCID: 0009-0004-1774-7968

Бібліографічний опис статті: Остапенко, С., Нестеренко, Д. (2023). Особливості функціонування біблеїзмів в англійській та українській мовах. *Актуальні питання іноземної філології*, 19, 45–51, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-19-8>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛЕЇЗМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Метою статті є дослідження особливостей функціонування біблеїзмів в англійській та українській мовах.

Основні наукові результати отримані із застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме: аналізу та узагальнення наукової літератури з проблем функціонування та перекладу біблеїзмів; теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу; цілісного підходу до вивчення мовних явищ; порівняльного, описового та аналітичного методів, методу суцільної вибірки.

Автори аналізують способи утворення фразеологізмів біблійного походження, визначають групи біблеїзмів, проводять компаративний аналіз біблеїзмів англійської та української мов (вказують на їх спільні риси та семантичні, граматичні і стилістичні відмінності). Значна увага приділяється способам відтворення біблеїзмів в перекладі (описовий переклад, калькування, аналоговий переклад, адекватний переклад), а також надають класифікацію відповідників субстантивних фразеологічних одиниць біблійного походження при перекладі на українську мову.

Компаративний аналіз фразеологізмів біблійного походження між англійською та українською підкреслює багаті культурні та мовні зв'язки, які існують між двома мовами. Ці вислови відіграють значну роль у формуванні літературної та культурної спадщини кожної мови та залишаються актуальними в сучасному контексті.

Автори доходять висновку, що, у той час як деякі біблійні вислови перекладаються дослівно з англійської мови на українську та навпаки, інші можуть зазнавати адаптації відповідно до мовних і культурних нюансів кожної мови та культури. Перекладачі часто прагнуть зберегти оригінальний зміст і культурне значення, забезпечуючи резонанс виразів у цільовій аудиторії.

Ключові слова: біблеїзм, компаративний аналіз, лексичний відповідник, субстантивні одиниці, фразеологічний фонд.

Svitlana OSTAPENKO

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Philology, Ukrainian Studies and Social and Law Disciplines, Mykhailo Tuhon-Baranovskyyi Donetsk National University of Economics and Trade, 16 Tramvaina Str., Kryvyi Rih, Ukraine, 50005

ORCID: 0000-0002-3915-4854

Daryna NESTERENKO

student of specialty "Philology", Mykhailo Tuhon-Baranovskyyi Donetsk National University of Economics and Trade, 16 Tramvaina Str., Kryvyi Rih, Ukraine, 50005

ORCID: 0009-0004-1774-7968

To cite this article: Ostapenko, S., Nesterenko, D. (2023). Osoblyvosti funktsionuvannia bibleizmiv v anhliiskii ta ukrainskii movakh [Peculiarities of Biblical Expressions Functioning in English and Ukrainian Languages]. *Current Issues of Foreign Philology*, 19, 45–51, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-19-8>

PECULIARITIES OF BIBLICAL EXPRESSIONS FUNCTIONING IN ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

The purpose of the article is to study the peculiarities of biblicalisms functioning in the English and Ukrainian languages.

The main scientific results are obtained applying a set of general scientific and special research methods, namely: analysis and generalization of scientific literature on the problems of the functioning and translation of biblicalisms; theoretical generalization, analysis and synthesis; holistic approach to the study of linguistic phenomena; comparative, descriptive and analytical methods; and the method of continuous sampling.

The authors analyze the ways in which phraseological units of biblical origin are formed, define groups of biblical units, and conduct a comparative analysis of biblical units in English and Ukrainian (pointing out their common features and semantic, grammatical, and stylistic differences). Considerable attention is paid to the ways of rendering biblical expressions in the process of translation (descriptive translation, calquing, analogous translation, adequate translation), and the classification of the equivalents of substantive phraseological units of biblical origin in translation into Ukrainian is also provided.

The comparative analysis of biblical phraseology between English and Ukrainian emphasizes the rich cultural and linguistic ties that exist between the two languages. These expressions play a significant role in shaping the literary and cultural heritage of each language and remain relevant in the modern context.

The authors conclude that, while some biblical sayings are translated literally from English to Ukrainian and vice versa, others may undergo adaptation according to the linguistic and cultural nuances of each language and culture. Translators often strive to preserve the original meaning and cultural significance, ensuring that the expressions resonate with the target audience.

Key words: *biblicism, comparative analysis, lexical equivalents, substantive units, phraseology.*

Актуальність проблеми. Вплив Біблії в галузі перекладознавства є значним і далекосяжним. Біблія відіграла важливу роль у формуванні теорії та практики перекладу протягом всієї історії та продовжує залишатися предметом вивчення та аналізу для перекладачів. Вивчення біблеїзмів, також відомих як фразеологізми біблійного походження або біблійні ідіоми, є захоплюючою сферою дослідження, яка розглядає лінгвістичні та культурні аспекти ідіоматичних виразів, знайдених у Біблії. Ця галузь дослідження заглиблюється в походження, значення та використання цих виразів як у їхньому біблійному контексті, так і в їхньому впливі на сучасну мову та культуру. Переклад біблійних виразів представляє унікальні виклики та можливості для перекладачів, і вивчення цих виразів пропонує цінне розуміння складності перекладу. Фразеологізми біблійного походження глибоко вкорінені в релігійних традиціях і культурному контексті. Перекладачі повинні бути чутливими до релігійних конотацій і значень, пов'язаних із цими виразами, особливо під час перекладу на мови з різним релігійним походженням.

Вивчення біблеїзмів є динамічною сферою, що розвивається, і навіть досі трива-

ють дослідження, які проливають світло на нюанси та складність цих мовних скарбів, знайдених у священних текстах різних релігійних традицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням біблеїзмів займаються вчені з різних дисциплін, включаючи лінгвістику, релігієзнавство, перекладознавство та літературу. Серед видатних українських та іноземних лінгвістів і дослідників, які зробили внесок у цю галузь, є: Р. Зорівчак, А. Сітко, К. Баранцев, О. Набока, О. Дзера, Р. Вакарюк, Джеймс Барр, Юджин Ніда, Такаміцу Мураока, Еберхард Бонс, Роберт А. Гарріс та інші. Ці лінгвісти та дослідники, серед багатьох інших, зробили внесок у зростання обсягу знань про фразеологізми біблійного походження.

Так, А. Талалай та А. Сітко (Талалай, 2021) пояснюють причини появи біблеїзмів у країнах з християнською вірою. О. Набока (Набока, 2006) та Р. Вакарюк (Вакарюк, 2021) присвятили свої дисертаційні дослідження різноманітним аспектам та вимірам англійських та українських фразеологізмів. Р. Зорівчак (Зорівчак, 2006) та О. Дзера (Дзера, 2018) досліджували біблеїзми в перекладознавчому аспекті.

Метою даної роботи є дослідження особливостей функціонування біблеїзмів в англійській та українській мовах.

Основні наукові результати отримані із застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме: аналізу та узагальнення наукової літератури з проблем функціонування та перекладу біблеїзмів; теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу; цілісного підходу до вивчення мовних явищ; порівняльного, описового та аналітичного методів, методу суцільної вибірки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фразеологічний фонд багатьох мов християнських народів світу збагачується знаннями з Біблії. Багато письменників, митців та мовознавців черпають натхнення з Біблії через її безмежний лексичний, синтаксичний та метафоричний склад.

Фразеологізми біблійного походження мають наступні способи утворення (Лазя, 2021):

1) за допомогою поєднання слів, які були взяті з цитат Біблії: *labor of love – безвідплатна, безкорислива праця або послуга* (Баранцев, 2005, с. 584), *thorn in the flesh/eyes – причина постійної муки або нудьги, більмо на оці* (Баранцев, 2005, с. 944), *the apple of his eye – зіниця ока* (Баранцев, 2005, с. 34), *by the sweat of your/one's brow – у плоті (свого) чола* (Баранцев, 2005, с. 185), *cast the first stone – кинути камінь у когось, обмовляти, обвинувачувати когось* (Баранцев, 2005, с. 198).

2) біблеїзми, які мають таке ж значення в літературній та розмовній мові, що й у Біблії: *the writing is on the wall – зловісна прикмета; передвісник загибелі* (Баранцев, 2005, с. 334), *the salt of the earth – сіль землі* (Баранцев, 2005, с. 834), *a leopard can't change its spots – вовк лине, а натура не міняє* (Kyiv Dictionary), *eye for an eye, tooth for a tooth – око за око, зуб за зуб* (Баранцев, 2005, с. 312).

3) фразеологічні звороти, утворені із біблійних цитат в результаті їх неправильного тлумачення та за допомогою асоціативних зв'язків: *money is the root of all evil – гроші – корінь зла* (Kyiv Dictionary), *God helps those who help themselves – на Бога складайся, розуму ж тримайся; на батька надійся, а сам не поганься* (Баранцев, 2005, с. 413), *pride comes before a fall – гордість до добра*

не доведе; насміялась верша з болота (Баранцев, 2005, с. 775).

Фразеологізми, які зустрічаються тільки у Біблії, можна поділити на наступні групи:

1. Добіблійні («*The blind leading the blind*» (Matthew 15:14); «*A leopard can't change its spots*» (Jeremiah 13:23) (Bible Hub);

2. Постбіблійні:

– біблеїзми, які набули змін через метафоризацію біблійних словосполучень; інтернаціоналізми («*Suffer fools gladly*» (2 Corinthians 11:19) (Bible Hub);

– біблеїзми, які не зустрічаються у Біблії («*The salt of the earth*», «*The apple of one's eye*»).

У своїй роботі «Біблеїзми з Євангелія від Матфея і характер їх представленості у сучасній довідковій літературі» О. Набока виділяє три групи біблеїзмів (Набока, 2006):

1. Біблеїзми, які набувають переносного значення, але у Біблії мають пряме значення: «*Let there be light*» (Genesis 1:3) – «*Хай станеться світло!*» (Буття 1:3), «*The salt of the earth*» (Matthew 5:13) – «*сіль землі*» (Від Матвія 5:13) (кращі, достойні люди), «*Turn the other cheek*» (Matthew 5:39) – «*підстав йому й другу (щоку)*» (Від Матвія 5:39), «*golden calf*» (Nehemiah 9:18) – «*литого тельця*» (Неемії 9:18) (ідол) (Bible Hub; Ukrainian Bible – Огієнко).

2. Фразеологізми біблійного походження, які мають переносне та метафоричне значення у Біблії: «*Pearls before swine*» (Matthew 7:6) – «*перел своїх перед свиньми*» (Від Матвія 7:6)/ *метати бісер перед свинями*, «*The blind leading the blind*» (Matthew 15:14) – «*сліпий водить сліпого*» (Від Матвія 15:14), «*A drop in the bucket*» (Isaiah 40:15) – «*крапля з відра*» (Ісаї 40:15) (Bible Hub; Ukrainian Bible – Огієнко).

3. Біблійні вирази, які містять алюзію на певну біблійну притчу чи епізод: «*The Good Samaritan*» (Luke 10:25-37) – *добрий самарянин*, «*David and Goliath*» (1 Samuel 17), «*Prodigal Son*» (Luke 15:11-32) – *блудний син* (Bible Hub).

Отже, Біблія – це невичерпне джерело знань: цитат, ідіом, крилатих та фразеологічних висловів, без яких важко уявити існування літератури, історії та культури.

Компаративний аналіз біблеїзмів в англійській та українській мовах показує, що:

1. Поняття та галузі використання біблеїзмів в англійській та українській мовах мають багато спільного. При перекладі спільної групи

біблеїзмів використовується українські еквіваленти, наприклад:

Good Samaritan – добрий самаритянин;

forbidden fruit – заборонений плід;

salt of the earth – сіль землі;

turn the other cheek – повертаючи іншу щоку;

wolves in sheep's clothing – вовк в овечій шкурі;

eye for eye – око за око;

apple of one's eye – зіниця ока;

flesh and blood – плоть і кров;

lost sheep – заблукала вівця;

cast the first stone – кинути камінь у когось (Бондаренко).

2. Існують біблеїзми, що набули фразеологічного значення тільки в одній мові з двох.

Спостерігається багато фразеологізмів біблійного походження, які використовуються та є більш вживаними тільки в англійській мові. Тому це є проблемою для перекладача. Треба досить вдало підібрати лексичний еквівалент в мові перекладу, тобто в українській, щоб передати той самий сенс та зміст. Мовознавець може вдаватися до різних способів перекладу таких біблеїзмів: описового перекладу, пояснення, словосполучення та інших, наприклад:

cloud no bigger than a man's hand – знак, що попереджає про зміни;

finger on the wall – провісник прийдешнього нещастя, почуття приреченості;

to play Samson in the temple – бути Самсоном у храмі, демонструвати велику силу, браваду або зухвале ставлення, стикаючись із труднощами чи викликами, часто в саморуйнівній чи безрозсудній манері;

to make bricks without straw – працювати без потрібного матеріалу, битися над нездійсненою справою;

the whore of Babylon – вавилонська блудниця, аморальна та корумпована організація або система, яка спокушає та обманює людей від правдивості та правдивої віри;

to see how the land lies – зрозуміти стан речей (Бондаренко).

Так само і навпаки, в українській мові можна зустріти біблеїзми, які в англійській мові використовуються дуже рідко, або взагалі не є вживаними:

всякій тварині по парі – *all sorts of people/animals*;

шукайте і знайдете – *ask and it shall be given to you*;

знайшов чим здивувати – *the ark rested on mount Ararat*;

не виправдати надій – *find wanting*;

коли рак на горі свисне – *when the Ethiopian changes his skin*;

люди мудрі завдяки життєвому досвіду – *children of this world* (Бондаренко).

3. Наявність біблеїзмів, що набули фразеологічного значення в обох мовах, але можна помітити деякі відмінності:

1) Семантичні відмінності.

Відбувається варіативність у значенні чи тлумаченні слів, фраз або виразів у різних контекстах або між різними мовами. Основне значення біблеїзмів однакове, але є відмінності у сфері вживання:

God/Lord – творець і правитель всесвіту та джерело усіх моральних авторитетів; верховна істота. Це слово є дуже значущим і універсальним поняттям, який використовується в різних контекстах і сферах людського життя. Розглянемо декілька значень:

– бог, божество:

to worship God – поклонятися богові;

to praise God – прославляти бога;

our Lord – Христос;

the Lord's Prayer – молитва господня, «Отче наш»;

– ідол, кумир:

put the fear of God in (або into) someone – налякувати, настрашувати, наполохувати;

God (або Heaven) forbid – крий, боже; не доведи, Господи!;

God's people – духівництво;

– пан, володар, повелитель, добродій:

our sovereign Lord the King – король, наш верховний повелитель (Баранцев, 2005).

Adam – перша людина, створена Богом (Книга Буття):

– кадик: *Adam's apple* – адамове яблуко;

– вода: *Adam's ale, wine* – в українській мові немає відповідника;

– дуже старий: *as old as Adam* – старий, як світ;

– вірний слуга: *the faithful Adam* – немає відповідника (Баранцев, 2005).

2) Граматичні відмінності.

В обох мовах існують різні моделі (морфологічні, тактичні) вживання біблійних відповідників, наприклад:

folds one's hands/arms – *сидіти склавши руки*;

to fix a millstone about/around one's neck – *взяти на себе тяжку відповідальність*;

in Abraham's bosom – *на лоні Авраама (в стані блаженної насолоди)*;

in all one's glory/majesty – *у всій славі своїй* (Бондаренко).

3) Стилістичні відмінності.

Українські та англійські відповідники можуть функціонувати у різних мовних стилях, а також мати якесь додаткове пояснення. Наприклад: фразеологізм біблійного походження «*a drop in the bucket*» має український відповідник «*крапля в морі*». Хоча обидва біблеїзми передають однакове метафоричне значення чогось малого або незначного порівняно з більшим цілим, вони відрізняються з точки зору стилістики. Англійська ідіома «*a drop in the bucket*» має глибоке коріння в Біблії, оскільки походить із Книги Ісаї у Старому Завіті. З іншого боку, український відповідник «*крапля в морі*» не має прямого біблійного походження і не прив'язаний до конкретного релігійного посилання. Обидві ідіоми використовують різні стилістичні образи, щоб передати одну й ту саму метафоричну думку. Англійська ідіома використовує «відро» для представлення більшого цілого, тоді як українська ідіома використовує «море» (океан) як ширший контекст.

4. Біблеїзми, які в перекладі з англійської мови відтворюються не за допомогою українського лексичного відповідника, а іншим біблеїзмом або фразеологізмом. Наприклад:

the Act of God – *стихийне лихо*;

all in all – *предмет любові*;

all the days of one's life – *на все життя*;

to come to light – *з'явитися на світ божий*;

in the twinkling of an eye – *в одну мить*;

the eleventh hour – *останній момент*;

a drop in the bucket – *крапля в морі*;

by the skin of your teeth – *ледве-ледве, з гріхом навпіл* (Бондаренко).

5. Біблеїзми, які вживаються у латинському варіанті в англійській мові та перекладаються українським відповідником:

Ecce Homo (*Behold the man*) (John 19:5) – *Оце Чоловік!* (Іван 19:5);

Agnus Dei (*Lamb of God*) (John 1:29) – «*Агнець Божий*» (Іван 1:29);

Ego sum via, veritas, et vita (*I am the way, the truth, and the life*) (John 14:6) – *Я дорога, і правда, і життя* (Іван 14:6);

Et verbum caro factum est (*And the Word was made flesh*) (John 1:14) – *І Слово сталося тілом* (Іван 1:14) (Bible Hub; Ukrainian Bible – Огієнко).

Переклад фразеологізмів біблійного походження з англійської мови, або ж біблеїзмів, на українську мову – це досить складне завдання. Біблеїзми набувають важливого значення, так як вони мають великий вклад у історії, культурі та релігії, глибоко вкорінений у біблійному тексті. Переклад біблеїзмів може бути складним через культурні та мовні відмінності між англійською та українською мовами. Деякі фразеологізми біблійного походження можуть мати унікальні культурні посилання, які безпосередньо не відповідають цільовій мові, що потребує творчих рішень перекладачів. Для того, щоб зробити вдалий та точний переклад фразеологізмів біблійного походження треба добре розумітися як в англійській мові (мові оригіналу), а також в українській мові (мові перекладу), мати змогу спіймати потаємний сенс та духовне значення біблійного тексту (Ізотова, 2023).

Безліч субстантивних фразеологічних одиниць біблійного походження при перекладі на українську мову мають такий самий відповідник, що й у мові оригіналу. Наприклад (Лазя, 2021):

– фразеологічні субстантивні одиниці, які вказують на якусь людину та дають їй певну характеристику: *a man after God's own heart* – *людина до душі/до вподоби*, *doubting Thomas* – *скептик*, *Хома невірний*, *a Good Samaritan* – *добрий самаритянин*; *людина, що співчуває та допомагає іншим* (Баранцев, 2005).

– фразеологічні субстантивні одиниці, які описують речі матеріальної культури: *a two-edged sword* – *гострий меч*, *a pearl of great price* – *перлина поза ціною*; *рідкісна річ*, *the Promised Land* – *обітована земля* (Баранцев, 2005).

– фразеологічні субстантивні одиниці, які описують фізичні та фізіологічні особливості людини: *the apple of his eye* – *зіниця ока*, *the skin of my teeth* – *ледве-ледве, з гріхом навпіл*, *a thorn in the flesh* – *причина постійної муки або нудьги* (Баранцев, 2005).

– фразеологічні субстантивні одиниці, які позначають тваринний та рослинний світ: *wolves in sheep's clothing* – вовк в овечій шкурі, *as meek as a lamb* – слухняний, лагідний як ягня, *the lilies of the field* – польові лілії, *the mustard seed* – гірчичне насіння, *the fig tree* – смоківниця, *фігове дерево, інжир* (Баранцев, 2005).

– фразеологічні субстантивні одиниці, які описують речі (одяг): *coat of many colors* – назва одягу Йосипа; *право первородства, gird up your loins* – підперезати стегна; *зібратися з силами* (Баранцев, 2005).

Так як фразеологізми біблійного походження використовуються в обох мовах (українській та англійській) доволі часто, то з'являється потреба у пошуку адекватних відповідників у мові перекладу. Щоб досягти адекватного перекладу застосовують наступні способи відтворення біблеїзмів (Оксьоненко):

Описовий переклад передає значення лексичної одиниці у формі словосполучення або речення, зазвичай, якщо у мові перекладу не існує її лексичного відповідника. Застосовують при перекладі фразеологізмів, ідіом, безеквівалентної лексики, термінів та неологізмів: *the Act of God* – стихійне лихо; *appeal to Caesar* – звернутися до вищої влади; *in the flesh* – живий (Бондаренко).

Калькування – передача денотативного значення лексичної одиниці мови оригіналу без збереження звукової або орфографічної форми, але з відтворенням структурної її моделі: *Angel of light* – ангел світла; *flesh and blood* – плоть і кров (Бондаренко).

Аналоговий переклад застосовується у тих випадках, коли в англійських фразеологізмів наявні українські аналоги, що є ідентичними за змістом, але ґрунтуються на іншому образі:

first man – Адам; *James the Less* – Яків Менший (апостол) (Бондаренко).

Адекватний переклад – це відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови: *forbidden fruit* – заборонений плід; *lost sheep* – заблукала вівця (Бондаренко).

Висновки. Компаративний аналіз фразеологізмів біблійного походження між англійською та українською підкреслює багаті культурні та мовні зв'язки, які існують між двома мовами. Ці вислови відіграють значну роль у формуванні літературної та культурної спадщини кожної мови та залишаються актуальними в сучасному контексті.

У той час як деякі біблійні вислови перекладаються дослівно з англійської мови на українську та навпаки, інші можуть зазнавати адаптації відповідно до мовних і культурних нюансів кожної мови та культури. Перекладачі часто прагнуть зберегти оригінальний зміст і культурне значення, забезпечуючи резонанс виразів у цільовій аудиторії. На певні фразеологізми біблійного походження українською мовою, напевно, більше вплинула східна православна християнська традиція, тоді як англійські вирази можуть відображати впливи різних християнських конфесій. Це може призвести до тонких відмінностей у використанні та тлумаченні біблеїзмів.

Для того щоб підібрати найбільш вдалий та точний відповідник у мові перекладу, перекладачу потрібно чітко визначити який саме тип/вид біблеїзму застосовано. В англійській мові наявно більше фразеологізмів біблійного походження через їх історичну та культурну спадщину, вони є більш вживаними, ніж в українській мові, і все це може викликати певні труднощі у мовознавця при їх перекладі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К. Т. Баранцев. К.: Т-во «Знання», КОО, 2005. 1056 с.
2. Бондаренко В. П. Біблійні фразеологізми та їх емотивна семантика в англійській комунікативній культурі та літературі. URL: <https://vseosvita.ua/library/bibliini-frazeolohizmy-ta-ikh-emotyvnna-semantyka-v-anhliiskii-komunikatyvni-kulturi-ta-literaturi-579366.html>
3. Вакарюк Р. В. Біблійні фразеологізми в сучасній англійській мові: структурний, семантичний та когнітивний аспекти : дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2021. 253 с.
4. Дзера О. В. Англо-українська біблійна фразеологія: перекладознавчий аспект. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 3, Том 2. 2018. С. 131–138.
5. Зорівчак Р. П. Біблеїзми у нашому мовленні. *Кримська Світлиця*. 2006. № 38. URL: <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=4142>

